

Stanisław Zwolski

Muzeum Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Forum Bibliotek Medycznych 7/1 (13), 421-438

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mgr Stanisław Zwolski
Kraków – UJ

MUZEUM WYDZIAŁU LEKARSKIEGO UNIwersYTETU Jagiellońskiego W KRAKOWIE

Abstract

The Museum was established in the year 1900 on the initiative of Professor Walery Jaworski. For over 90 years the organizers and curators of the Museum sought to both accumulate collections documenting the life of the Faculty of Medicine and make them available to the public. Their efforts were crowned with success in 1992, with the acquisition of several rooms for the purpose of exhibition in the house of the Medical Society of Kraków. Those are: the vestibule, documenting the process of creating the Museum; room 1, presenting history of Polish medicine till the partitions and the early 19th century; room 2, 19th- and early 20th- century medicine; portrait room, serving also as a lecture room for medical students. The museal exhibition is available on request of the interested persons, with adjustment to the working hours of the staff of the Chair of History of Medicine of the Jagiellonian University.

Streszczenie

Zostało powołane w roku 1900 z inicjatywy profesora kliniki lekarskiej UJ Walerego Jaworskiego. Przez ponad 90 lat organizatorzy i opiekunowie Muzeum z jednej strony dążyli do gromadzenia zbiorów dokumentujących życie Wydziału Lekarskiego a z drugiej do ich ekspozycji. Te dążenia zostały uwieńczone sukcesem, w roku 1992, po otrzymaniu kilku pomieszczeń na ekspozycję w domu Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego. Pomieszczenia te tworzą: westybul - obrazujący proces powstawania muzeum; I sala – okres medycyny polskiej do rozbiorów i początku XIX w.; II sala – medycyna XIX stulecia i początku XX w. oraz sala portretowa, która jest jednocześnie przeznaczona na zajęcia ze studentami. Ekspozycja muzealna jest udostępniana na życzenie osób zainteresowanych z uzgodnieniem możliwości czasowych pracowników Katedry Historii Medycyny UJ.

I. Historia powstawania i gromadzenia zbiorów muzealnych

Rok jubileuszowy 1900 był pełen różnych inicjatyw ze strony indywidualnych ludzi i zakładów związanych z UJ. I trudno się dziwić, że znakomity gastrolog jakim był Walery Jaworski (1849-1924) wychowany w kulcie przeszłości, wystąpił z propozycją utworzenia Muzeum Historycznego dla Wydziału Lekarskiego UJ. Została przez Wydział przyjęta dnia 27 kwietnia 1900 r.

Pracownicy Katedry: I rząd od lewej: mgr Stanisław Zwolski, lek. Maria Schmidt-Pospuła, mgr inż. Maria Przybyszewska, prof. dr hab. Andrzej Śródka (kierownik Katedry Historii Medycyny UJ); II rząd od lewej: dr hab. Ryszard W. Gryglewski, prof. UJ, dr n. med. Monika Nowakowska-Zamachowska

Warto poświęcić kilka słów okolicznościom, które mogły mieć znaczący wpływ na powodzenie tego przedsięwzięcia. W r. 1885 zmarł Maciej Józef Brodowicz (1790-1885), profesor medycyny; zmarł samotny, bezpotomny, opuszczony. Pozostawił po sobie bogaty zbiór historii chorób pisanych, liczne dokumenty rękopiśmienne z czasu swej działalności publicznej, obrazy i inne pamiątki. Otóż część spuścizny znalazła się w posiadaniu jego następców w klinice lekarskiej tym samym też Korczyńskiego oraz jego przyjaciela i kontynuatora Walerego Jaworskiego. Ta spuścizna odegrała inspirującą rolę. Na ten fakt zwrócił uwagę swego czasu piszący te słowa. „Imponujące metry bieżące materiałów rękopiśmiennych, dokumentów, np. dyplomów włoskich z XVIII w., na których widać adnotację: «Z księgozbioru Brodowicza», cennych obrazów, które zostały do dzisiaj i są dumą nie tylko Katedry Historii Medycyny, ale

Walery Jaworski (1849-1924),
profesor UJ, inicjator powołania
Muzeum

można powiedzieć całego środowiska krakowskiego a nawet społeczeństwa polskiego. [...] One stały się natchnieniem dla wrażliwej psychiki Walerego Jaworskiego”. I nie trzeba zapominać też o inspirującej roli roku jubileuszowego.

W 1920 r., przechodząc na emeryturę, przekazał do Muzeum zbiór rękopisów, obejmujący sto kilkadziesiąt fascykułów oraz „szafę Brodowicza” z 28 fascykułami obejmującymi ponad 4000 historii chorób, wreszcie liczne fotografie i portrety.

Projekt Jaworskiego wsparł przede wszystkim sam Wydział Lekarski. Moralnie i materialnie. Profesorowie opodatkowali się dobrowolnie i za zebrane pieniądze sporządzono cztery potężne szafy na przechowywanie muzealiów i regały na książki. Zmarły w 1905 r. prof. Edward Korczyński zostawił legat w wysokości 200 koron na „fundusz żelazny” dla Muzeum. Podobny legat w przyszłości złożył Walery Jaworski. Jego prywatne zbiory,

nabyte z własnych funduszy, znajdują się w Muzeum w 1920. Inne przedmioty przekazał później rodzina, ostatnie w 1953 r. Są wśród nich materiały Brodowicza, Ludwika Bierkowskiego oraz Władysława Ściborowskiego, zapewne odkupione od rodzin.

Niezależnie od Walerego Jaworskiego gromadził eksponaty profesor propedeutyki i historii medycyny, Adam Wrzosek (1875-1965), wynoszący blisko 500 eksponatów w postaci preparatów anatomicznych, medali, portretów, książek, a przede wszystkim rękopisów (profesorów Brodowicza, Bierkowskiego, Fryderyka Hechla). Zbiór ofiarował Wrzosek w 1913 r. Przekazał on m. in. kilka litografii rysunków anatomicznych L. Bierkowskiego do atlasu anatomicznego, które były w posiadaniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Przemysłu. W księgach inwentaryzacyjnych pozostała notatka świadcząca, jak wysokiego haraczu zażądano od Wrzoska za wspomniane litografie. Za medal i dokumenty z podpisem króla Stanisława Augusta z prywatnych zbiorów profesora Towarzystwo zechciało „ofiarować” bezwartościowe dla niego luźne litografie atlasu, i to „tylko pod tym warunkiem, że zostanie on ofiarowany Muzeum Historii Medycyny”.

Po Adamie Bochenku ofiarowali pamiętki w 1913 r. jego bracia, po Stanisławie Janikowskim – córki profesora. Niezrównany dar złożyła w 1914 r. rodzina Ludwika Bierkowskiego. Włączyły się również instytucje: Drukarnia Uniwersytetu Jagiellońskiego, Zakład Anatomii Patologicznej, Zakład Anatomii Opisowej i inne.

Cenne rękopisy, związane głównie z Uniwersytetem Wileńskim otrzymało Muzeum od Władysława Zahorskiego, inspiratora wileńskiego życia naukowego, wydawcy pa-

Budynek Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego, ul. Radziwiłłowska 4 w Krakowie
– miejsce ekspozycji zbiorów muzealnych Katedry Historii Medycyny UJ

miętników Józefa Franka. Kilka drobiazgów przysłał Zygmunt Kramsztyk, warszawski lekarz, wydawca „Krytyki Lekarskiej”. Zbiory po Józefie Oettingerze przekazał Jan Lachs.

Z kolei w 1914 r. Maksymilian Lebensbaum z Warszawy przesłał przyrządy i narzędzia pomysłu swego teścia, dra Ludwika Chwata (1831-1914), chirurga warszawskiego.

Pamiętki po Tytusie Chałubińskim w r. 1913 złożyły jego dzieci: córka Jadwiga Surzycka i syn Ludwik. Zbiór tworzyły medale, narzędzia lekarskie (słuchawka, młoteczek, wzierniki pochwowe, podręczne narzędzia chirurgiczne), a także przedmioty osobistego użytku (fajka, cygarniczka, lupy, sakiewka, papierośnica, album fotograficzny). Część tego zbioru z niewyjaśnionych przyczyn trafiła do Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem i tam pozostaje do dziś.

Westybul Muzeum – historia powstawania

Znakomity lekarz i pisarz podolski Antoni Józef Rolle (1829-1894), był znanym kolekcjonerem. Z tej kolekcji dzieła medyczne zostały przekazane Bibliotece Medyków Uniwersytetu Lwowskiego, reszta do Ossolineum. Dzięki wspianiałomyślności wdowy w 1920 r. część pamiątek ofiarowano do Muzeum Wydziału Lekarskiego UJ. Wśród nich notaty osobiste i artykuły (przeważnie drukowane), dwie pary okularów, zestawy do opukiwania i osłuchiwania, fotografie, listy i depeze kondolencyjne, szarfy z napisami w języku polskim, rosyjskim i hebrajskim, będące wyrazem wdzięczności wielonarodowego społeczeństwa. Dary do muzeum napływały i później, nawet w latach pięćdziesiątych, gdy nie istniała Katedra Historii Medycyny, a o otwarciu Muzeum trudno było nawet marzyć. Zresztą napływają do dziś. Wielu ofiarodawców wyrażało w ten sposób szacunek dla pamiątek przeszłości i nadzieję na odrodzenie instytucji założonej światłą myślą Jaworskiego. W ostatnich czasach wsławił się hojnością: prof. Julian Aleksandrowicz przekazał liczne medale i odznaczenia oraz pamiątki związane z życiem naukowym, a także rodzina Nartowskich: do Muzeum trafił portret Mieczysława Nartowskiego, pierwszego radiologa krakowskiego a „Portret rodzinny” przekazała córka Zofia Tarnowska. W dniu otwarcia Muzeum prof. Jerzy Armata przekazał słuchawkę Macieja L. Jakubowskiego. Krystyna Piątkowska wzbogaciła nas pamiątkami po teściu i mężu, prof. Eugeniusz Olszewski ofiarował narzędzia, którymi posługiwał

I sala Muzeum – epoka staropolska

się prof. Przemysław Pieniążek, od Lidii Stefańskiej otrzymaliśmy portret dra Stopczyńskiego, Maria Ambros ofiarowała obrazy doc. Władysława Laszczaka. Bronisław Chromy bezinteresownie wykonał medal ku czci Macieja z Miechowa. Pośmiertnie otrzymaliśmy archiwalia po Józefie Boguszu i Stanisławie Kirchmayerze. Po długich latach wpłynęły do Katedry materiały po prof. Władysławie Szumowskim.

Mając ambicje nieco większe niż ograniczenie się jedynie do dziejów Wydziału Lekarskiego UJ, opiekunowie zbiorów zatroszczyli się także o pamiątki materialne związane z Uniwersytetem Wileńskim. Stary Uniwersytet z czasów Stefana Batorego, zreformowany w 1803 r., zawdzięczał swój start uczonym niemieckim, włoskim, francuskim, zanim zabłysnął w pierwszej połowie XIX w. całą plejadą nazwisk polskich. Nie wiadomo już w wyniku czyich starań, w roku 1913 Wileńskie Towarzystwo Lekarskie ofiarowało do zbiorów muzealnych zbiór rękopisów. Wprawdzie były to pochodzące z redakcyjnego archiwum „Pamiętnika Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego” od lat leżące manuskrypty dzieł drukowanych i nie drukowanych, ale przecież znalazły się wśród nich cenne materiały Józefa Franka (1745-1821), któremu klinika wileńska zawdzięczała poziom europejski. No i ambicje W. Jaworskiego rosły, Muzeum po kilku latach zmieniło nazwę na: Muzeum Medycyny i Farmacji Polskiej

Zapobiegliwość Jaworskiego sprawiła, że do roku 1908 zbiory liczyły już 2000 pozycji i rosły nadal, ale brak zrozumienia i dobrej woli władz przez całe niemal stulecie stawał będzie na przeszkodzie w znalezieniu odpowiedniego pomieszczenia na urządzenie ekspozycji. Dwa pomieszczenia w prowadzonej przez Jaworskiego klinice z czasem przestały się nadawać do tego celu. Profesor zabiega o lokal dający zabezpieczenie zbiorom i umożliwiający ich ekspozycję. Dąży do uzyskania na cele muzealne budynku administracyjnego, ale pomimo pozytywnych uchwał, do jego przejęcia nie dochodzi.

W dziesięć lat później, w 1918 r., opracowano Ogólne postanowienia w sprawie Muzeum Historycznego Medycyny i Farmacji Polskiej, w których przypomniano cel muzeum, jakim jest: „ześrodkowanie w tej instytucji wszystkiego, co w zakresie medycyny i farmacji dokonany zostało przez polskich lekarzy i polskich farmaceutów”. Niestety, nie poprawiło to warunków przechowywania zbiorów. Co gorsze, petycje kierowane już do polskiego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie przynosiły podobne rezultaty, jak te pisane nie tak dawno do CK Ministerium Wyznań i Oświaty w Wiedniu. Pieniądzy na wynajęcie lokalu nie otrzymano.

Po przejściu na emeryturę w r. 1920 Walery Jaworski przekazał swoje zbiory uczelni z odpowiednim „funduszem żelaznym”. Senat UJ wyraził wdzięczność i nadał zbiorom imię Walerego Jaworskiego. A ich opiekunem wyznaczono profesora Katedry Historii i Filozofii Medycyny Władysława Szumowskiego (1875-1954). Niestety nie znalazł zrozumienia i musiał się borykać z problemami. Jedynie nieliczni z Rady Wydziału zdawał sobie sprawę tak jak on, że „niejeden z istniejących w Europie i Ameryce zakładów historii medycyny mógłby pozazdrościć krakowskiej Katedrze bogatego księgozbioru i bogatych zbiorów muzealnych”. Szumowski borykał się ze zbiorami w Klinice lekarskiej przy Kopernika 15. Następcy, Jaworskiego nie szczydzili mu wyrzutów i domagali się opróżnienia korytarza i pomieszczeń klinicznych. Ponaglany Szumowski przeniósł całą bibliotekę do własnego mieszkania. Ponieważ jednak prowadził seminaRIA, a studenci korzystali z biblioteki zakładowej (znajdowała się w mieszkaniu profesora), rodzina profesora była niezadowolona z takiego stanu rzeczy.

Dopiero w 1931 r. Katedra otrzymała pomieszczenie w kamienicy przy al. Krasieńskiego 12 i nadzieję na przeniesienie go do budynku przy kościele Św. Mikołaja, zajmowanym jeszcze przez ambulatorium Kliniki Ginekologicznej. Wreszcie w r. 1938/9 już jako dziekan Wydziału Lekarskiego pchnął sprawę naprzód i z początkiem 1939 wprowadził Katedrę i zakład ze zbiorami do budynku przy Kopernika 7. Dało to zabezpieczenie zbiorom, choć wkrótce pomieszczenia okazały się za małe, by pomieścić napływające stale dary. Nowy lokal nie rozwiązał też problemu wystaw.

Przechowywane tu w skrzyniach, pudłach i szafach eksponaty przetrwały pozoę wojny i okupacji hitlerowskiej, nieznacznie tylko zubożone. Brak opracowania narzędzi chirurgicznych uniemożliwia szczygółowe określenie stanu posiadania, wszakże

II sala Muzeum – XIX i początki XX wieku

III sala czyli sala portretowa – miejsce posiedzeń naukowych i zajęć ze studentami

księgozbiór i galeria portretów, kolekcja medali oraz zbiory Bierkowskiego i Brodowicza pozostały niemal nietknięte. Brakujący obraz, jak już wspomniano, to portret Walerego Jaworskiego, będący przed wojną w posiadaniu Katedry. Poza tym brak kilku przedmiotów należących do Tytusa Chałubińskiego (niektóre są w Muzeum Tatrzańskim w Zakopanem) i laski Brodowicza. Nie zachowało się również popiersie Rokitańskiego, natomiast przybył biust, którego identyfikacja sprawia ogromne trudności.

Po wojnie zawisło nad zbiorami znaczne niebezpieczeństwo. Historia medycyny znalazła się w niebezpieczeństwie z powodów ideologicznych. Zawieszono wykłady, zlikwidowano towarzystwa historyczno-medyczne oraz „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, a także katedry historii medycyny. Inne niebezpieczeństwo widział też Szumowski w niedbałości jego następców. I starał się o przeniesienie zbiorów do Biblioteki Jagiellońskiej. Poprawa sytuacji nastąpiła w r. 1956 po wznowieniu wykładów z historii medycyny. Od tej pory zbiory coraz bardziej były wykorzystywane na wystawach okolicznościowych, przede wszystkim z okazji wielkiej ekspozycji jubileuszowej pt. *600 lat nauk medycznych w Krakowie* w r. 1964. W rok później powstała Międzywydziałowa Katedra Historii Medycyny i Farmacji po połączeniu z Muzeum Farmacji. W latach 70-tych kierownictwo Katedry wszczęło starania w sprawie utworzenia Muzeum Fakultetu Medycznego w budynku po siedzibie Dawnego Banku Pobożnego i siedzibie b. Arcybractwa Miłosierdzia przy ul. Stolarskiej. Prowadzona była szeroko popularyzowana wiedza o zbiorach na łamach prasy krakowskiej. Mimo dużej aktywności ówczesnego kierownika Katedry M. Skulimowskiego (1930-1982), nie udało się doprowadzić planowanego przedsięwzięcia do skutku. Wkrótce zresztą sam inicjator zmarł.

Przejęcie budynku w dzierżawę przez Akademię Medyczną (dziś Collegium Medicum UJ) skłoniło nowego kierownika Katedry Historii Medycyny Zdzisława Gajdę (1984-2000) do starań o wydzielenie kilku pomieszczeń na Muzeum. Co mu się w końcu udało. I tak na Muzeum składają się: tzw. westybul przedstawiający starania o lokal na Muzeum, z sali obejmującej okres staropolski, z sali, której trzon tworzą zbiory z XIX i początków XX w. oraz sali tzw. owalnego stołu lub Sali portretowej, w której kiedyś odbywały się posiedzenia senatu AM, posiedzenia towarzystw naukowych a obecnie seminaria i zajęcia fakultatywne.

Senat Akademii Medycznej przyjął uchwałę o powołanie Muzeum Wydziału Lekarskiego 7 marca 1990 r., którą poparli ówczesny rektor oraz gospodarz budynku, prezes Towarzystwa Lekarskiego Krakowskiego, Niestety rektor nie wydał zarządzenia wprowadzającego uchwałę do praktyki. Mimo to w dwa lata później, 16 czerwca 1992 r. nowy rektor Akademii Medycznej dokonał otwarcia ekspozycji zbiorów Katedry Historii Medycyny AM przy współudziale przedstawiciela Kurii Metropolitalnej, który dokonał aktu poświęcenia. I tak istnieje Muzeum Wydziału Lekarskiego UJ jako ekspozycja zbiorów Katedry Historii Medycyny UJ CM. A zbiory powoli rosną gromadzone przez następców.

Oparciem dla Muzeum było nieformalne Koło Przyjaciół Muzeum Wydziału Lekarskiego UJ i AM, składające się z ofiarodawców. Sprzyjała Muzeum także przychylna postawa dyrekcji Muzeum UJ oraz bliźniaczego Muzeum Farmacji, które przeznaczyło na ten cel część dawnego swojego wyposażenie przekazując go naszemu Muzeum.

II. Struktura zbiorów

Księgozbiór

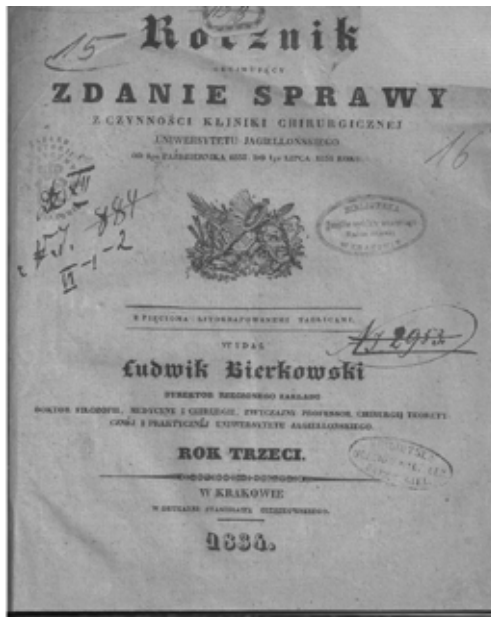
Przedmiotem zainteresowania Jaworskiego musiała być stara książka medyczna oraz stare czasopisma. Dzięki darowiznom, później zakupom, zgromadzono wcale okazały zbiór, który wymagał skatalogowania. Do dziś na kartach katalogowych starego zasobu mamy napis: „Muzeum Historyczne Wydziału Lekarskiego UJ”. Księgozbiór, jaki wkrótce powstał, zawierał starodruki polskie i obce. Udało się zgromadzić najcenniejsze osiągnięcia polskiej literatury medycznej, a zatem herbarze Marcina Siennika i Szymona Syreniusza, znalazła się tu *Chronica Polonorum* Miechowity i pisma Arystotelesa w tłumaczeniu Sebastiana Petrycego, a także kilkanaście pozycji z literatury światowej, niektóre stanowiące bibliofilski rarytas.

Karta tytułowa dzieła Ryffa: Die grosse chirurgie oder vollkommene Wundtartzney. Frankfurt 1545

Pierwsze ogólnomedyczne czasopismo w Krakowie

Pierwsze czasopismo medyczne w Krakowie (o profilu chirurgiczno-ginekologicznym)

Rękopisy

Rękopisy obejmują głównie wykłady profesorów krakowskiego Wydziału Lekarskiego: M. J. Brodowicza i J. Dietla z kliniki lekarskiej, L. Bierkowskiego z chirurgii, Alojzego Estreichera z botaniki, Józefa Majera z fizjologii, Fryderyka Skobla z patologii ogólnej i farmakologii, Antoniego Kozubowskiego z anatomii porównawczej, Floriana Sawiczewskiego z chemii policyjno-prawnej i lekarsko-sądowej, Fryderyka Hechla z policii lekarskiej, Józefa Kwaśniewskiego i Antoniego Rosnera z położnictwa i ginekologii, Józefa Oettingera z historii medycyny powszechnej, Gustawa Piotrowskiego z fizjologii nerwów, Napoleona Cybulskiego z histologii, Macieja Leona Jakubowskiego z chorób dzieci, Emila Czymbańskiego i Leona Marchlewskiego z chemii, Andrzeja Walentowicza z weterynarii, pisane bądź przez nich samych, bądź przez uczniów. W grupie tych ostatnich szczególnie cenne są wykłady notowane przez Ściborowskiego z jego odręcznymi rysunkami.

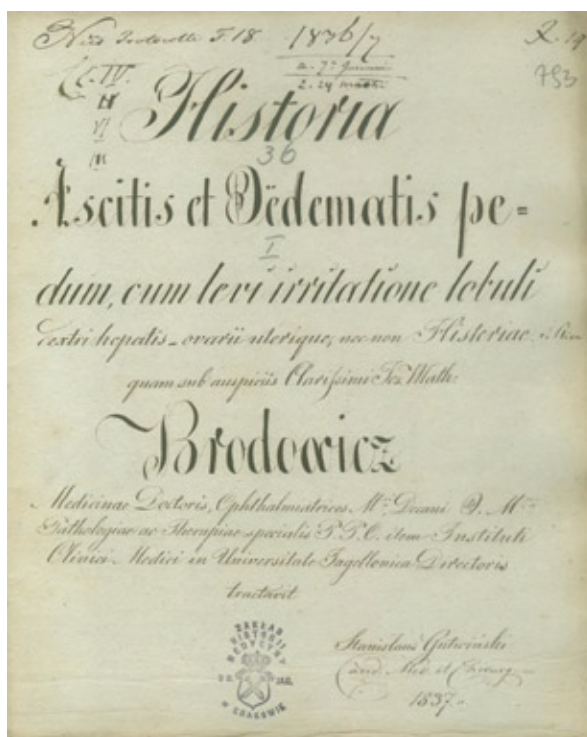
Na dział rękopiśmienny złożyły się również dokumenty biograficzne takich profesorów, jak: M. J. Brodowicz, L. Bierkowski, J. Oettinger, F. Skobel, J. Jakubowski, H. Jordan, A. Obaliński, A. Walentynowicz, A. Kozubowski, K. Gilewski, J. Piltz, L. Gliński, B. Wicherkiewicz oraz lekarzy: T. Mączki, J. Kadyi, J. Lachsa. Ponadto rozprawy naukowe L. Bierkowskiego, P. Pieniżka, A. Bochenka.

Dyplom doktorski profesora terapii Mikołaja Szastera z r. 1743

Najcenniejszym jednak zbiorem rękopisów, jaki znalazł się w posiadaniu Muzeum, są historie chorób z kliniki prof. Macieja J. Brodowicza. Z Wiednia zasady te przeniknęły do Krakowa i wychowanek Uniwersytetu Wiedeńskiego, M. J. Brodowicz zastosował je konsekwentnie. Każdy uczeń do egzaminu musiał przygotować dwie historie chorób pisane po łacinie jako wynik obserwacji dwóch chorych leczonych w klinice. Zazwyczaj jednak dla nabrania wprawy opracowywali oni więcej przypadków. Te historie chorób pisane „dla wprawy” były prowadzone mniej starannym piśmem w przeciwieństwie do egzaminacyjnych, które kaligrafowano i często ozdabiano. Pisanie historii chorób obowiązywało również uczniów chirurgii niższej. Ci pisali po polsku.

Na historię choroby składają się następujące elementy: *anamnesis*, *initium morbi praesentis*, *status praesens*, *diagnosis*, *prognosis*, *therapia*, *observationes* (prowadzone codziennie), *epicrisis* i wykaz leków. W przypadku sekcji jej opis. Muzeum posiada 4716 historii chorób pisanych przez uczniów prof. M. J. Brodowicza w latach 1822-1850 w postaci zeszytów *in quarto*. Jest to jeden z największych tego rodzaju zbiorów w Europie.

Historia choroby – ze zbiorów M. J. Brodowicza

Historie chorób dają wgląd w coś więcej niż sprawy medyczne minionej epoki. Mówią o chorobie, ale także o chorym i historii jego dolegliwości, dają wgląd w środowisko, z którego pochodził, charakteryzują warunki jego życia. Informacje te stanowią nieocenione źródło poznania przeszłości, zwłaszcza niższych warstw społecznych: ubogich terminatorów, dziewcząt służących, wyrobników, wieśniaków. Pozbawieni pomocy lekarskiej szukali jej w swoim środowisku, wśród znachorów, lekarzy ludowych i szarlatanów, zanim znaleźli się w rękach klinicysty. Nieocenione to i nie wykorzystane źródło dla socjologii, historii kultury i obyczajów. A zwłaszcza dla historii medycyny.

Portrety

Większość portretów będących w posiadaniu Muzeum pochodzi ze zbiorów prof. M. J. Brodowicza. To on polecił wymalować wizerunki swoich poprzedników i swoich wiedeńskich nauczycieli. Również portret jego samego – dar uczniów – znalazł się tutaj. Z czasem zaczęły napływać dalsze obrazy; z darów lub zakupów. Od dawna już znajduje się tutaj portret Alfreda Biesiadeckiego ofiarowany przez rodzinę; portret prof. Franciszka X. Waltera, pędzla Zbigniewa Pronaszki, został ofiarowany przez wdowę, zaś portret dra Zbigniewa Kukulskiego, będący także dziełem Pronaszki, jest darem syna. Olejny wizerunek prof. Andrzeja Walentowicza przekazał nam prof. Zdzi-

Portret Andrzeja Badurskiego (1740-1789), profesora patologii i terapii, reformatora studiów medycznych w Krakowie

Portret Franciszka Kosteckiego (1758-1844), pierwszego wykładowcy historii medycyny na ziemiach polskich

Portret Macieja Józefa Brodowicza (1790-1885), profesora, dziekana, inicjatora wprowadzenia historii chorób

ślaw Przybyłkiewicz, zaś dr Stanisław Helwin z Izraela dał wymalować, jako wyraz swojej wdzięczności, portret prof. Leona Tochowicza, swego mistrza. Z powodu braku miejsca lub innych przyczyn niektóre portrety nie są wywieszane lub, jak portret prof. Stanisława Maziarskiego pędzła Olgi Łada-Maciągowej, znajdują się poza Muzeum. W czasie wojny i związanej z nią przeprowadzki jeden z portretów, prof. Walerego Jaworskiego, którego podobizna powinna wisieć w Muzeum na czołowym miejscu, zaginął i do tej pory nie powrócił do zbiorów. Po latach okazało się, że znajduje się w zbiorach Muzeum UJ w Collegium Maius.

Wspomnieć należy również o portretach fotograficznych, w mniejszym lub większym formacie, bliższych nam w czasie, których sporo przechowało się do dnia dzisiejszego.

Narzędzia lekarskie

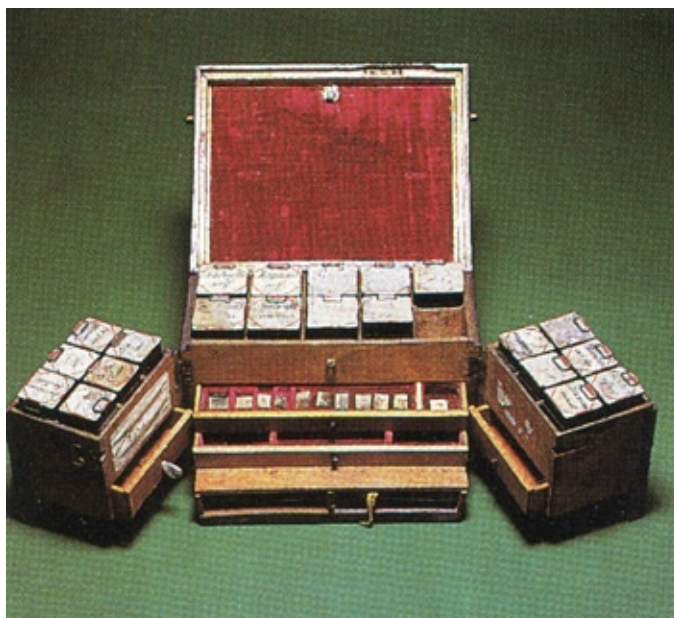
Podstawowym elementem każdego zbioru medycznego są narzędzia chirurgiczne. Zaczęły one napływać od początku powołania Muzeum przez W. Jaworskiego. Najstarsze, pochodzące z XVII w., to kuty, żelazny rozwieracz położniczy (*speculum matricis*). Z XVIII w. pochodzi apteczka podróżna L. Bierkowskiego. Z końca tegoż wieku są narzędzia chirurgiczne (kautery) należące do Rafała Józefa Czerwiakowskiego, „ojca chirurgii polskiej”. Duży zespół instrumentów po L. Bierkowskim ofiarowała

Speculum matricis, rozwieracz szyjki macicy z przełomu XVI i XVII wieku

Zestaw narzędzi chirurgicznych, a to: przyżegaczy i kulociągu używanych przez profesora chirurgii, Rafała Czerwiakowskiego (1743-1816)

Apteczka podręczna profesora chirurgii, Ludwika Bierkowskiego (1801-1860)

Polarymetr

rodzina. Wśród nich narzędzia do trepanacji, kleszcze do operacji wargi zajęczej etc, niektóre wykonane przez krakowskich rzemieślników.

Nowy przyrząd diagnostyczny, jakim stała się w początkach XIX w. słuchawka, znajduje odzwierciedlenie w pięknym egzemplarzu sprowadzonym przez Sawiczewskiego i zestawie przyrządów do osłuchiwania i opukiwania A. J. Rollego.

Jeszcze przed I wojną światową wpłynęły stare mikroskopy z XIX w. i mikrotomy. Charakter pamiątkowy ma zespół przyrządów lekarskich T. Chałubińskiego, A. J. Rollego czy oryginalne w pomysłu narzędzia L. Chwata. Zespół instrumentów chirurgicznych i przyrządów lekarskich byłby znacznie większy, gdyby istniały możliwości ich gromadzenia. Jak w każdym zbiorze tego typu, tak i w naszym znajdują się narzędzia o nieznanym zastosowaniu.

Medale

Pierwsze medale pochodzą z daru prof. A. Wrzoska z 1910 r. Wybito je z okazji wielkich wydarzeń, jak otwarcie Uniwersytetu Warszawskiego, 250-lecie Uniwersytetu Wileńskiego i 250-lecie Wszechnicy Lwowskiej. Należą niewątpliwie do rzadkich i cennych okazów. Pierwszy spośród zakupionych medali nabyto za pieniądze przekazane przez redakcję „Przeglądu Lekarskiego” od anonimowego ofiarodawcy. Jest to

Medal ku czci Kopernika z 1873 r.

medal francuskiego histologa prof. J. Renauta. Najstarszy został wybity na zlecenie Stanisława Augusta na cześć nadwornego lekarza Jana Ludwika Regemanna i świadczy o szacunku, jakim panujący darzyli lekarzy. Pochodzi on ze zbioru Tytusa Chałubińskiego.

Inne medale miały uczcić wybitnych przedstawicieli medycyny: H. Jordana, M. L. Jakubowskiego, J. Mianowskiego, I. Baranowskiego, ale również ludzi pośrednio związanych z medycyną, jak np. H. Kołłątaja. Obok nich należy wymienić też medale wydane z okazji wystaw przyrodniczo-lekarskich, zjazdów i kongresów krajowych oraz międzynarodowych, ofiarowane przeważnie przez odpowiednie komitety organizacyjne. Medale te powstały przeważnie przed I wojną światową.

Bibliografia

Gajda Zdzisław: Muzeum Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Collegium Medicum UJ, Kraków 1998

Gryglewski Ryszard W.: Muzeum Wydziału Lekarskiego. <http://www.khm.cm-uj.krakow.pl/MWL%28inter%29.htm>

Skulimowski Mieczysław: Facultas Medica Cracoviensis. Akademia Medyczna w Krakowie. Kraków 1981

Zwołski Stanisław: Inspiracje powstania zbiorów Muzeum Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Prz. Lek.* R. 52 1995 nr 2